

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

תוכן

- א. מצוה לקיים דברי המת.....2.....
- ב. בין שאמר תנו ובין שאמר אל תתנו נותנין להם כל צורכם ... לזרוזינהו הוא דאתא 4
- ג. הפעוטות מקחן מקח וממכרן מכר במטלטלים ... שאין שם אפוטרופוס אבל יש שם אפוטרופוס אין מקחן מקח ואין ממכרן מכר.....5.....
- הדרן עלך מציאת האשה.....6.....
- א. המדיר את אשתו מליהנות לו עד ל' יום יעמיד פרנס יתר מיכן יוציא ויתן כתובה..6.....
- ב. המדיר את אשתו שלא תטעום אחד מכל הפירות ... שלא תתקשט באחד מכל המינין יוציא ויתן כתובה.....7.....
- ג. קונם שאיני עושה לפיך אינו צריך להפר.....7.....
- ד. באומר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך .. לדברים קטנים ... דרגילה בבית נשא וקא מגלגלא בהדיה ... עד שלשים יום יעמיד פרנס ... באומר כל הזן אינו מפסיד.....8.....
- ה. מי שהיה מושלך בבור ואמר כל השומע קולו יכתוב גט לאשתו הרי אלו יכתבו ויתנו 9
- ו. בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד.....10.....
- ז. המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל הולך אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר ... נותן לו ובא ונוטל מזה.....11.....
- ח. ביתו לבנות ... הולך אצל פועלין הרגילין אצלו ואומר להן ... הן עושין עמו ובאין ונוטלים שכרן מזה.....11.....
- ט. היו מהלכין בדרך ואין עמו מה יאכל, נותן לאחר לשום מתנה ... ואם אין שם אחר מניח ... ואומר הרי הן מופקדין לכל מי שיחפוץ.....12.....

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

דף ע.

א. מצוה לקיים דברי המת

אין האדם כשהוא בריא יכול לשנות סדר הירושה שקבעה תורה בדיבור בלבד שיחול לאחר מיתה¹, ואינו יכול להקנות מתנה בדיבור בלבד אלא בקנין בדרכי הקנאת מתנה², אבל כשהוא שכיב מרע כלומר חולה שתשש כח כל גופו עד שאינו יכול להלך על רגליו והריהו מוטל על מיטתו³ בלשון ירושה אינו יכול להקנות אך יש לשונות שיכול לשנות בהם את סדר הירושה⁴. כגון בלשון מתנה שאומר – תנו כך וכך לפלוני⁵.

אולם אף על פי נתבאר שאין מתנת בריא מועיל אלא בקנין, מכל מקום אמרו חז"ל⁶ שאם צוה⁷ הבריא לתת כך וכך לפלוני ומת, מצוה על היורשים

¹ שו"ע ונו"כ חו"מ סימן רפא סעיף ה, והיינו אף בלשונות שמועיל בשכ"מ, אבל במתנת בריא בקנין באופן שחל מעבשיו, יכול לתת, אבל לא בלשון ירושה. ופשוט שכל צוואה שאינו מועיל מדינא נעשה כלא צוה, והירושה מתחלקת ליורשים, וכ"כ בכנה"ג (סימן רנח סוף הגה"ט), וכתב דלא אמרינן דנעשה הפקר, עיין שם, ועי' שו"ת צ"צ (חו"מ סימן לח)

² סמ"ע (סק"ו) וביאור הגר"א (סק"ב)

³ חכמים קבעו דינים מיוחדים בענייניו של שכיב מרע. לדוגמא: מתנת שכיב מרע, אינה צריכה קניין, והרי היא ככתובה בשטר אם היא מתנת קרקע, וכמסורה ליד המקבל אם היא מתנת מטלטלים. הסיבה שתיקנו חכמים דין מיוחד זה היא, כדי שלא תיטרף דעתו של החולה עליו, אם ידע שאין תוקף לדבריו

⁴ שו"ע שם סעיף ו, אף על פי שאינו אומר אלא שיחול לאחר מיתה

⁵ שו"ע סימן רפא סעיף ז, שדברי שכ"מ בכתובין ומסורין

⁶ עי' בדברי שו"ת מהרש"ם בשם הריב"ש שבבריא ליכא משום מלקד"ה (מצוה לקיים דברי המת וכן להלן), אבל בשו"ע כתב להדיא דגם בבריא איכא משום מלקד"ה, וכ"ש בשכ"מ, וראיתי בנ"ש שבריא שהזכיר לשון מיתה ה"ז כצוה בשעת מותו, ויש בו משום מלקד"ה, אפילו לא הושלש (, ולפי דבריו כ"ש בשכ"מ עצמו דלא בעינן הושלש. פתחי חושן חלק ט פרק ד הערה פא

⁷ בכנה"ג (סימן ריב) כתב שאם אמר שרצונו לתת לפלוני, שנחלקו הפוסקים אם הוא לשון צוואה, ובשו"ת קנה בושם (ח"ב סימן ז) כתב שאם היה רגיל להפקיד מעות אצל חבירו והיה מצוה לו מדי פעם ליתן לצדקה, ושאלו אם גם לאחר אריכות ימיו יעשה כן, והסכים לו, שאין בזה משום מלקד"ה.

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

לקיים דברי המת⁸ ולתת כפי שצוה המוריש⁹, ומכל מקום אם היה דבר מסוים וקדמו היורשים ומכרו, מה שעשו עשוי¹⁰.

יורשים שעדיין קטנים הם, ולא הגיעו לגיל גדלות אין בהם דין זה של מצוה לקיים דברי המת¹¹.

אם מת המקבל בחיי הנותן, אין כאן משום מצוה לקיים דברי המת, ולא ינתן ליורשו¹².

הסכמת רוב הפוסקים שאין משום מצוה לקיים דברי המת אלא כשנתנו לשליש – כלומר נאמן – לשם כך, וכן אם מסר צואה ביד עורך דין¹³.

⁸ ובקצה"ח (סימן רמח סק"ה) כתב דהא דאמרינן מלקד"ה, ולא הוי כמתנה, משום שבאמת מלקד"ה אינו קנין, שהרי אם קדמו ומכרו מכור, וע"כ שזכו היורשים בממון, אלא שאנו אומרים שעליהם לקיים דברי המת ולתת לפלוני, ואין כאן הפקעת ירושה, וע"י נה"מ (שם סק"ו), וע"י שו"ת מהרי"ט (חו"מ סימן צה) שהאריך בביאור שיטות הפוסקים אימתי אמרינן מלקד"ה, ומדבריו נראה שלא זכו היורשים כלל באותה מתנה, ודלא כסברת הקצה"ח.

⁹ שו"ע ונו"כ שם סימן רנב סעיף ב, וע"י בקצה"ח (סק"ג) שכופין אותם על כך, ובכנה"ג כתב בשם מהר"ם מינץ שאף לדעת הפוסקים שאין כופין, אם תפס לא מפקינן מיניה, וע"י בכנה"ג שהביא מחלוקת הפוסקים אם יש מלקד"ה בדשלב"ל או שאין בו ממש, ועיין בשו"ת אחיעזר (ח"ג סימן לד) דן במי שצוה לאפומרופוס שלאחר מותו יפריש מעשר מנכסיו לצדקה, והיורש קיבל מחברת הביטוח עבור בטוח חיים, אם גם מזה יש להפריש מחמת הצוואה, והביא בשם הגר"א ווסרמן דדמי בטוח חיים אפשר דהוי דבר שבא לעולם, דהחוב חל מחיים אלא שזמן הפרעון הוא לאחר מיתה, ועכ"פ מצד מלקד"ה מהני אף בדשלב"ל. ופסק לפשר ביניהם, עיין שם. ¹⁰ רמ"א שם, לפי שאין כאן קנין בגוף החפץ, וכתב בד"מ שאע"ג שנעשה בעבירה, ה"ז כמקח הנעשה באיסור שהמקח קיים

¹¹ בחידושי רעק"א כתב בשם המרדכי שבקטן לא אמרינן מלקד"ה, ונראה הטעם דקטן לאו בר מיעבד מצוה הוא, ובשו"ת חק"ל (חו"מ ח"ב סימן מב) כתב בשם סם חיי שאם הנכסים ביד שלישי, אף בקטן אמרינן, והחק"ל ציין לדבריו בחלק או"ח (סימן עד) שגם יתומים בני מיעבד מצוה, ויש ספק אם יכולים היורשים לומר קים לי כשהנכסים ביד שלישי, ובשו"ת מהרי"א הלוי (ח"ב סימן פו) כתב ג"כ דקיי"ל כהר"ן דבקטנים ליכא משום מצוה לקיים.

¹² שו"ע סימן קכה סעיף ה, שכשמת המקבל נתבטלו דברי הנותן

¹³ בשו"ת אגרות משה (אהע"ז ח"א סימן קה) כתב שכשמפקיד הצוואה ביד עו"ד חשיב כהושלש, ולא חיישינן לנמלך, וסיים דבשכ"מ, הוי מתנה אבל בבריא אין כאן קנין אלא לאחר מיתה, ולא מהני, עיין שם. ובשו"ע אחיעזר (ח"ג סימן לד) הוסיף עוד דכל צוואה שנעשית עפ"י הערכאות, יש לקיימה גם מדיני ישראל מצד מלקד"ה, ואף על פי שאין השלשה בזה, עצם הדבר דמהני בערכאות, ויש לה תוקף מדינא דמלכותא, לא גרע מהושלש, וכתב שאפשר שע"ז סמכו להוציא ממון עפ"י צוואות בערכאות שאינן לפי דיני ישראל ובשו"ת חשב האפוד (ח"ב סימן קו) כתב עפ"י סברת האחיעזר דכיון שבכל צוואה בדיניהם ממנים ממונה לביצוע הצוואה, ה"ז כהחזיקו ביד אותו ממונה, ונעשה ע"י זה כהושלש, וכתב שאין זה מצד דינא דמלכותא ושייך אף בא"י. ועיין פתחי חושן שם הערה פה

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

אבל אם היה בידו קודם שלא לשם כך, או שבא לידו לאחר¹⁴ הצוואה אין בו משום מצוה לקיים דברי המת¹⁵, ויש אומרים¹⁶ שאם צוה ליורשים עצמם ליתן, אף על פי שלא הושלש יש בזה משום מצוה לקיים דברי המת.

נחלקו הפוסקים¹⁷ האם מצוה לקיים דברי המת בגדל¹⁸.

ב. בין שאמר תנו ובין שאמר אל תתנו נותנין להם כל צורכם ... לזרוזינהו הוא דאתא

כבר התבאר במסכת תענית דף כא. ששכיב מרע, כלומר חולה שתשש כח כל גופו עד שאינו יכול להלך על רגליו והריהו מוטל על מיטתו¹⁸, וכן בריא שהשליש אצל נאמן את נכסיו¹⁹ או שמינה אפטרופוס, ואמר²⁰ תנו לבני שקל בכל שבוע, או אפילו שאמר בדרך אזהרה²¹ אל תתנו להם אלא שקל, ואין מספיק להם סכום זה לקיומם, אלא צריכים סלע כלומר שני שקלים בכל שבוע, נותנים להם כל צורכם. שודאי לא היה דעתו שימותו בניו

¹⁴ שו"ע סימן רנב סעיף ב, וכאן סתם המחבר כן בלי שום חולק, וכן בשו"ע אהע"ז (סימן נד סעיף א, עי' פרק ו סעיף יג), ובשו"ע (סימן רנ סעיף כג) הביא המחבר דיעה זו בלשון יש אומרים, ועי' שו"ת הריב"ל (ח"ג סימן מג), ועי' שד"ח (כללים מערכת המ' כלל ריט).

¹⁵ רמ"א שם

¹⁶ סמ"ע (שם סק"ה) ושי"ך (סק"ד), והוא עפ"י דברי הב"י בשם תשובת הריטב"א שכן דעת הרא"ה.

¹⁷ מדברי הפוסקים משמע שאף בקרקע אמרינן מלקד"ה, ולכאורה מה שייך הושלש בקרקע, ובקצה"ח (סימן רנב סק"ג) הקשה כן, וכתב שהרמב"ן הוכיח מתוספתא דגם בקרקע אמרינן מלקד"ה, דלא בעינן הושלש ובשו"ת חשב האפור (ח"ב סימן קו) האריך לבאר דברי הקצה"ח, והביא חילופי מכתבים בין הגאון מהר"ר העשיל לבין החלקת מחוקק שנדפסו בסוף שו"ת מהרי"ק, והג"ר העשיל ס"ל דבאמת לא שייך בקרקע דין מלקד"ה, משום דלא שייך ביה השלשה, והח"מ סובר דשייך השלשה בקרקע כגון שהחזיקו לשליש בקרקע, וכתב החשב האפור שמסבירא נראה שדעת השו"ע כסברת הח"מ, מדלא חילקו בכך, וגם בקרקע שייך השלשה כשהחזיקו בקרקע, עיין שם

¹⁸ חכמים קבעו דינים מיוחדים בענייניו של שכיב מרע. לדוגמא: מתנת שכיב מרע, אינה צריכה קניין, והרי היא ככתובה בשטר אם היא מתנת קרקע, וכמסורה ליד המקבל אם היא מתנת מטלטלים. הסיבה שתיקנו חכמים דין מיוחד זה היא, כדי שלא תיטרף דעתו של החולה עליו, אם ידע שאין תוקף לדבריו

¹⁹ ברשב"ם ב"ב קכט. כתב דה"ה בבריא שהלך למדה"י ומינה אפטרופוס על נכסיו, ועכ"פ אין זה מדיני מתנת שכ"מ, ובגמרא משמע שהוא מדין מצוה לקיים דברי המת, ואפשר שיכול למנות אפטרופוס אפילו על הגדולים, ואפילו בנכסים מרובים, וצריך לומר דהא הנקט שכ"מ, והרי מדין מצוה לקיים אף בבריא כן, אפשר שמשום סיפא שאמר ואם מתו יירשו אחרים, דזה לא שייך אלא בשכ"מ, נקט הרמב"ם והשו"ע שכ"מ. פתחי חושן חלק ח פרק יז הערה סו

²⁰ שו"ע ונו"כ חו"מ רנ"ז

²¹ סמ"ע שם לו

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

ברעב²², ומה שנקב בסכום קטן מכדי מחיתם היה כדי שיחזרו אחר מזונותם ולא יהיו רעבתנים לפור הכל²³.

ג. הפעוטות מקחו מקח וממכרן מכר במטלטלים ... שאין שם אפוטרופוס אבל יש שם אפוטרופוס אין מקחו מקח ואין ממכרן מכר

קטן עד בן ו' שנים אינו יכול להקנות לאחרים לא במכר ולא במתנה²⁴, וכן אינו יכול לקנות מאחרים, לא בקרקע ולא במטלטלים.

תיקנו חז"ל בקטן שהגיע לעונת הפעוטות²⁵, והיינו מבן שש שנים ובדקוהו ומצאוהו שיודע בטיב משא ומתן, ויש אומרים דה"ה מבן עשר סתם²⁶, שיכול למכור ולקנות במטלטלים²⁷, וכן יכול לתת מתנה בין בדבר מרובה ובין בדבר מועט, בין במתנת בריא ובין במתנת שכי מרע.

וכל זה במטלטלין, אבל בקרקע בין שירש אותה והין שהגיע לידו במתנה או שקנה על יעד אפוטרופוס²⁸, לא תיקנו תקנת פעוטות, ואינו יכול למכור ולא ליתן מתנה עד שיגדיל.

קטן שמכר קרקע מכירתו בטלה²⁹, ויכולים הקרובים להוציא מיד לוקח, ומ"מ כל הפירות שאכל עד שהוציאו ממנו הקרקע, א"צ לשלם.

²² לבוש שם וסמ"ע שם

²³ ואין שייך בזה מצוה לקיים דברי המת אפילו השלישם ביד שלישי משום דאמדינן דעתו דלאו בדוקא צוה כן אלא כדי לזרוז שיצמצם בהוצאה אבל לא כוון שיחיה חיי צער. ערוך השולחן שם סעיף כו

²⁴ שו"ע ונו"כ שם סימן רלה סעיף א, ואף לא מדרבנן, ואפילו הוא פקח וחריף ויודע בטיב משא ומתן, ומדאורייתא אינו יכול לקנות או להקנות עד שיהא בן י"ג שנים ויום אחד, ועי' סימן סא סעיף ד ובאחרונים שם.

²⁵ שו"ע ונו"כ שם

²⁶ רמ"א שם, והיינו שא"צ דוקא שידע בטיב מו"מ, אלא כל שאינו שומה, ודעת הרמב"ם שאין נ"מ בין עשר לפחות מעשר דינו שוה, וצריך שידע בטיב מו"מ עד שיגדיל, ובסמ"ע כתב בדעת הרמ"ה והרמב"ם שמבן עשר סתמו בחזקת חריף, עד שיתברר שאינו חריף, ועד בן עשר צריך לבודקו אם הוא חריף.

²⁷ משום כדי חייו תיקנו כן, ועי' להלן פרטי קניני קטן, וכתב הסמ"ע סק"ב שנחלקו הראשונים אם מכר יותר מכדי חייו, ודעת כמה ראשונים דכיון שתיקנו משום כדי חייו, לא חילקו בזה ומקחו וממכרו קיים, וכתב הגר"א שכן דעת השו"ע. ומשמע מדברי הפוסקים דה"ה לשכור ולהשכיר במטלטלין הוא בכלל תקנת הפעוטות, ומסתבר דה"ה לשאול ולהשאיל, אלא שאין לו דיני שומרים, וכתבו האחרונים שאין קטן יכול להפקיר, עי' שו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן קצה ובשו"ת בצל החכמה ח"ד סימן קל"ט.

²⁸ עיין סמ"ע יב ונתה"מ ג.

²⁹ רמ"א שם

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

לא תיקנו קנינים לקטן אלא כשאין לו אפוטרופוס, אבל כשיש לו אפוטרופוס או שסמוך על שולחן אחרים, אין במעשיו כלום אפילו במטלטלין³⁰, ויש חולקים³¹ במתנה.

הדרן עלך מציאת האשה

א. המדיר את אשתו מליהנות לו עד ל' יום יעמיד פרנס יתר מיכן יוציא ויתן כתובה

המדיר את אשתו שלא תהנה ממנו³², אין הנדר חל להפקיע מזונותיה³³.
ואם אמר לה צאי מעשי ידיך למזונותיך³⁴, אם מספקת במעשי ידיה לכל צרכיה חל הנדר, ולא יוציא את אשתו כיון שאינו חייב עתה לפרנסה³⁵.
ואם אינו מספיק לכל צרכיה וחל הנדר כדרך שיבואר להלן עמוד ב' ולא התירו, עד שלשים יום נתנו זמן שמא ימצא פתח לנדרו ויפרנסה ע"י אחר

³⁰ שו"ע ונו"כ שם ב' דכיון שיש לו מי שדואג לצרכיו לא תיקנו לו משום כדי חייו, אבל משיגדיל, אף על פי שיש לו אפוטרופוס, אם מכר בעצמו מקחו ומכרו מכר.

³¹ טור בשם ר"ח שאפילו יש לו אפוטרופוס מתנתו מתנה, והסביר שאין האפוטרופוס רשאי ליתן מתנה מנכסיו קטן, ועי' פת"ש סק"ב בשם מהר"ם אלשיך שנראה דנקט להלכה כר"ח ושאר פוסקים, וכתב עוד שאף הרמב"ם לא קאמר דבעינן שיסכים האפוטרופוס למתנתו אלא משום דילמא טעי הקטן בדעתו וסבר דהוא מקבל מתנה עביר ליה ניהי נפשיה ואינו כן, או שהולך אחר שיחה נאה, אבל בנ"ד שנתן לזקנו שהיטיב עמו וגדלו מודה הרמב"ם דלא בעינן דעת האפוטרופוס, ועוד כתב שבמתנת שכ"מ או במתנת בריא שחל לאחר מיתה כו"ע מודו, שבאותה שעה שוב אין לו אפוטרופוס, עיין שם, ועי' חידושי רעק"א.

³² הנה דעת רש"י ז"ל בר"פ המדיר [כתובות ע' א ד"ה המדיר] דלשון מליהנות כולל אפי' תשמיש אלא דאינו חל על תשמיש כיון דמשועבד לה, ודעת התוס' דאין הנאת תשמיש בכלל סתם הנאה. ונפ"מ דאם אמר קונם הנאתך עלי דלדעת רש"י אסור בתשמיש וכן אם היא אמרה קונם הנאתך עלי. הפלאה קונט"א אבהע"ז עב

³³ שו"ע יו"ד (סימן רלה סעיף ב'), שהרי הוא משועבד לה (ועי' בט"ז שם סק"ב באם תלה הנדר בתשמיש, ועי' עצי לבונה שם), ומשמע שחייב בכל מזונותיה וכסותה וכיוצא, ובשו"ע (אבהע"ז סימן עב סעיף א) ציין לשו"ע יו"ד, אבל הטור הביא הלכה זו באהע"ז.

³⁴ שבאופן זה פטור ממזונותיה, ונראה שצריך שיאמר לה כן לפני שגדר, אבל לאחר שגדר ולא חל, אינו מועיל מה שיאמר לה אח"כ צאי וכו', והרמב"ם (סוף פרק יב מה' אישות) לא הזכיר החילוק בין אמר לה צאי וכו', ועי' בנו"כ (שם), ועי' ח"מ (סימן עד סוף סק"א) בדעת הרמב"ם, וצ"ע. פתחי חושן חלק ט' פרק ט – מזונות הערה קפג

³⁵ ובהגהת אשיר"י ר"פ המדיר כ' דצ"ע ש"ך שם ו

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

שיאמר כל הזן אינו מפסיד, ויזון אותה אחר ויקח³⁶ מהבעל³⁷, ולאחר שלשים יום יוציא ויתן כתובה³⁸. אבל הוא לא ימנה פרנס שיפרנסנה תוך השלשים יום, שאם כן הרי הוא כעושה שליחותו³⁹.

ב. המדיר את אשתו שלא תטעום אחד מכל הפירות ... שלא תתקשט באחד מכל המינין יוציא ויתן כתובה

הדירה שלא תתקשט או שלא תאכל אחד מהמינים, אפילו הוא רע ולא טעמתו מעולם אין הנדר חל⁴⁰.

אבל אם תלה הנדר בתשמיש כגון שאמר – קונם הנאת תשמישך עלי אם תתקשטי או תאכלי מאכל מסוים – חל הנדר, ואם תרצה תתקשט או תאכל ותאסר בתשמיש, ואם האריך זמן משך הנדר יותר מחדש והוא דר עמה בעיר, או יותר מרגל אם הוא דר בעיר אחרת. אם לא יתיר נדרו עד ז' ימים⁴¹ יוציא ויתן כתובה⁴².

ג. קונם שאיני עושה לפיך אינו צריך להפר

³⁶ דעת הלבוש שכשיתבע אותו לדין אחר כך אין מחייבין אותו בדין לשלם אלא אם ירצה ישלם, שהרי אם היה חייב לשלם לו הרי זה מהנה לה ממש ואסור, ודעת הש"ך שם ח כדעת הב"ח שחייב לשלם. ועיין בשער המלך סוף פ"ג מהל' גירושין בהגהת טעם המלך שם שכתב על דברי הש"ך דזה ליתא ונעלם מרבנו הש"ך דברי הר"ן בנדרים דף ל' ע"ב בסוף ד"ה הכי נמי דכתב בפירוש דאינו חייב לשלם דלא שווא שליח כלל וכן העלה הרב שיטה מקובצת על כתובות בשם גדולי ראשונים ע"ש. [וכן נראה דעת הש"ך עצמו בח"מ סי' קכ"ט סק"ו ועיין בתומים ובנה"מ שם דכן עיקר דפטור ע"ש]

³⁷ שו"ע יו"ד שם ועי' בש"ך (סק"ח) באיזה אופן יכול לפרנסה ע"י אחר.

³⁸ שו"ע שם, שליותר מל' יום זילא לה להתפרנס ע"י אחר, ופשוט שאם התירו נדרו, ה"ז כאילו לא הדירה

³⁹ ש"ך שם ז

⁴⁰ שאין אדם יכול לאסור על חברו, ואפילו על אשתו שלא תעשה איזה דבר, ונראה דאיירי בקישוט משלה, אבל במה שהוא חייב לתת לה קישוט, ה"ז כמזונות, הנזכר, ובלא"ה אין הנדר חל, שהרי משועבד לה, ועי' אור שמח (פ"ג מה' אישות ה"ח).

⁴¹ שנתנו לו חכמים זמן שבעה ימים אולי ימצא פתח לנדרו ויתירו, וגם היא נוחה לה בכך, דסברה מירתתה רתה עלי והשתא הוא דמותיב דעתיה. ואם לא ימצא פתח לנדרו תוך הז' ימים, אז מיד אחר כך יוציא ויתן כתובה

⁴² שו"ע אהע"ז סימן עד סעיף א וביו"ד סימן רלה סעיף ג, דהוי כמדירה מתשמיש, והוא דעת הטור, ובשו"ע (שם) הביא דעת הרמב"ם (פ"ג מה' אישות ה"ח) שמחלק בין עניות לעשירות, עיין שם ובנו"כ. ובשו"ע יו"ד (שם) כלל בהלכה זו כשהדירה שלא תאכל אחד ממיני מאכל, אפילו הוא רע ולא טעמתו מעולם, והוא מדברי הרמב"ם (פ"ב מה' אישות הכ"ד), ובשו"ע אהע"ז השמיט.

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

כבר התבאר לעיל דף נט: שהאשה שאמרה לבעלה קונם⁴³ ידי⁴⁴ שאני עושה על פיד, אף על פי שאין נדרה חל בעודה תחתיו שהרי היא משועבדת לו⁴⁵, ועכשיו אינה צריכה הפרה⁴⁶, מכל מקום יפר לה שמא יגרשנה⁴⁷ ואז יחול הנדר ולא יוכל להחזירה, ומשום כך נקרא דברים שבינה לבינו, ואף על גב שעדיין אינו חל, יכול להפר⁴⁸.

דף ע:

ד. באומר לה צאי מעשה ידיך במזונותיך .. לדברים קטנים ... דרגילה בבית נשא וקא מגלגלא בהדיה ... עד שלשים יום יעמיד פרנס ... באומר כל הזן אינו מפסיד

כבר התבאר שהמדיר⁴⁹ את אשתו שלא תהנה ממנו, אין הנדר חל להפקיע מזונותיה אלא אם אמר לה צאי מעשי ידיך למזונותיך ומספקת במעשי ידיה לכל צרכיה, ואז אינו חייב לה ואינו צריך להוציאה.

ואם מעשי ידיה מספיקים לדברים גדולים ואינה מספקת לדברים קטנים, אם כל משפחתה רגילים באותם דברים קטנים אינו חל, שהרי משועבד לה גם

⁴³ שו"ע ונו"כ אבהע"ז פא ב, יו"ד רלד עא

⁴⁴ כב"י לקמן סי' רל"ט בשם הר"ן בשם התוספות דהיינו שהזכירה הידים כגון שאמרה קונם מעשה ידי עליך דנעשה כאמרה יקדשו ידי לעושיהן. ש"ך שם פט, כלומר שאם לא הזכירה ידיה אלא רק אסרה מעשה ידיה לא חל כיון שהוא דבר שלא בא לעולם, אולם דעת הרמב"ם שבאומרת קונם אינה צריכה להזכיר הידים דקונם חל על דבר שלא בא לעולם כמו שיבואר להלן. ח"מ שם ה

⁴⁵ ואין להקשות שאם כן נקדשו ידיה למעשה מעכשיו אפילו לבעלה, ואף על פי שהיא משועבדת לו דהא קי"ל [חוי"מ סימן קיז סעיף ז] דהקדש מפקיע מידי שיעבוד, וקונם נמי לשון הקדש הוא, דאלמנה רבנן לשיעבודיה דבעל ולא תוכל להפקיע, דשוויה כלוקח גמור ולא כמלוה, ואין הקדש מפקיע מידי שיעבוד אלא דומיא דשעבוד דמלוה דעדיין מחוסר גוביינא.

⁴⁶ ע' בתוס' ובר"ן למה נקט שמא יגרשנה הא בלא גירושין יכולה להפקיע עצמה מבעלה ע"י שתאמר איני ניוזנית ואיני עושה וא"כ דמיא אשה לשדה לכשאפדנה דקדשה מיד ה"ה הכא יחול הקונם מיד וע"ש. ח"מ שם ו

⁴⁷ ולא מטעמו של ר' עקיבא כמבואר בסוגיא שם, והא דלא קאמר הטעם שמא תאמר איני ניוזנת משום דלא שכיח תוס' והא דהבעל מיפר אף על גב דלא חל מיד ואין אסור לו מ"מ אזלינן אחר שעת הנדר גם כיון ע"פ הדין היה ראוי לחול מיד אלא חז"ל אלמנה שיעבוד ידיה היינו לטובתו עשאו זאת ולא לרעות' כ"כ הר"ן, ב"ש שם ו

⁴⁸ לכאורה נראה דאם הוא כהן אין צריך להפר דהא בלא"ה אינו יכול להחזירה ומהאי טעמא אינו יכול כלל להפר דלא הוי דברים שבינו לבינה וצ"ע. פ"ת שם ו

⁴⁹ שו"ע ונו"כ יו"ד רלה ב

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

בהם, ואם אין כל משפחתה רגילים בהם אלא העשירים, ואביה עשיר ורגיל בהם, ובעלה אינו עשיר ואינו רגיל בהם, חל הנדר, שהרי אינו חייב לה בהם⁵⁰.

ומ"מ כיון שהדירה ממנו וחזרה לבית אביה, הוא מתחייב לה עתה בהם, שיכולה לטעון כל זמן שאני עמך הריני מתגלגלת כלומר דוחקת עצמי ומוותרת עמך, ועכשיו שהדרת אותי איני רוצה להתגלגל.

וכבר התבאר שכשחל הנדר ולא התירו, עד שלשים יום נתנו זמן שמא ימצא פתח לנדרו ויפרנסה ע"י אחר שיאמר כל הזן אינו מפסיד, ויזון אותה אחר ויקח⁵¹ מהבעל⁵², ולאחר שלשים יום יוציא ויתן כתובה⁵³. אבל הוא לא ימנה פרנס שיפרנסנה תוך השלשים יום, שאם כן הרי הוא בעושה שליחותו⁵⁴.

ה. מי שהיה מושלך בבור ואמר כל השומע קולו יכתוב גט לאשתו הרי אלו יכתבו ויתנו

מי⁵⁵ שהיה מושלך בבור ואמר כל השומע קולי⁵⁶ יכתוב גט לאשתו, ופירש שמו ושם אשתו ושם עירו ושם עירה, הרי אלו יכתבו ויתנו לה אף על פי

⁵⁰ והקשו התוס' (כתובות דף ע"ב ד"ה והאידנא) והרא"ש הרי קי"ל שעולה עמו ואינה יורדת עמו, וא"כ משועבד לה גם לאותם דברים שאביה רגיל בהם, ואף כשהיא בבית בעלה חייב לה בהם, ואמאי חל הנדר, ויתרצו שלא אמרו עולה ואינה יורדת עמו אלא בדברים שכל בני משפחתה גם עשירים וגם שאינם עשירים רגילים בהם, אבל בדברים שגם במשפחתה אין רגילים בהם אלא עשירים, כיון שהוא אינו עשיר, אינו חייב לה כשהיא אצלו, ורק מפני שהדירה וחזרה לבית אביה מתחייב לה.

⁵¹ דעת הלבוש שכשיתבע אותו לדין אחר כך אין מחייבין אותו בדין לשלם אלא אם ירצה ישלם, שהרי אם היה חייב לשלם לו הרי זה מהנה לה ממש ואסור, ודעת הש"ך שם ח כדעת הב"ח שחייב לשלם. ועיין בשער המלך סוף פ"ג מהל' גירושין בהגהת טעם המלך שם שכתב על דברי הש"ך דזה ליתא ונעלם מרבין הש"ך דברי הר"ן בנדרים דף ל' ע"ב בסוף ד"ה הכי נמי דכתב בפירוש דאינו חייב לשלם דלא שויה שליח כלל וכן העלה הרב שיטה מקובצת על כתובות בשם גדולי ראשונים ע"ש. [וכן נראה דעת הש"ך עצמו בח"מ סי' קכ"ט סק"ו ועיין בתומים ובנה"מ שם דכן עיקר דפסור ע"ש]

⁵² שו"ע יו"ד שם ועי' בש"ך (סק"ח) באיזה אופן יכול לפרנסה ע"י אחר.

⁵³ שו"ע שם, שליותר מל' יום וילא לה להתפרנס ע"י אחר, ופשוט שאם התירו נדרו, ה"ז כאילו לא הדירה

⁵⁴ ש"ך שם ז

⁵⁵ שו"ע ונו"כ אבהע"ז קמא יט

⁵⁶ אז מיוחד למי השומע קולו הוא נעשה שלוחו, ואם אמר כל הרוצה לכתוב יכתוב כתבו לתוס' כמ"ש דף ס"ו בתירוץ א' דלא מהני וכ"כ המ' והר"ן בשם הרמב"ן ובחד תירוץ כתבו דמהני אף על גב אם מודר הנאה מחבירו מותר לומר כל הרוצה לתרום ולא חשיב שלוחו, לענין הנאה שאני ולא חשיב כמהנה כיון שלא צוה לו לעשות וכן הסכים הר"ן. ואפי' להפוסקים דס"ל דא"צ שליחות בכתובת הגט כמ"ש בס' קב"ג מ"מ צריך הוא לצוות לו ועל חילוק של תוס' הנ"ל קשה דהא ריש פ' המדיר הקשה בהא כל השומע קולי יכתוב דנעשה שלוחו ולמה במדיר יכול לומר כל הזן לא יפסד ולפי חילוק הנ"ל לק"מ דהא אף על פי דנעשה שלוחו מ"מ לא הוי הנאה

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

שלא אמר תנו ואף על פי שאין מכירין, והוא שראו לו דמות אדם וגם בבואה דבבואה שאין לחשוש שמא שד הוא ונדמה לאדם, אך אם לא ראו חיישינן שמא שד הוא והתדמה לאדם וכינה שמו בשם אדם ידוע ואין נותנין. ובזמן הזה אין סומכין על בבואה דבבואה⁵⁷.

וזה דוקא במושלך בבור או בשדה שדרך להמצא שם שדים, אבל בעיר לא שכיח שדים, לפיכך שמעו קול אדם מסוכן בלילה אומר כתבו גט לאשתי אין חוששים שמא שד הוא, וכותבין ונותנין אף על גב שלא ראו.

ו. בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד

כבר התבאר במסכת שבת דף קכא. שנכרי הבא מעצמו⁵⁸ לכבות את הדליקה, מבלי שאמר לו יהודי לעשות כן אין חייבים למחות בידו. אבל אסור לומר לו לכבות את השריפה, אם ברור שאין שום סכנה לנפש אדם או לנזק בגופם של רבים, וגם אין שם מזוזות או שאר ספרי קודש שעלולים להישרף, והחשש הוא להפסד רכוש בלבד. אבל אסור לומר לו לכבות את השריפה, אם ברור שאין שום סכנה לנפש אדם או לנזק בגופם של רבים, וגם אין שם מזוזות או שאר ספרי קודש שעלולים להישרף, והחשש הוא להפסד רכוש בלבד.

ואפי' אם בא הנכרי לשאול, אם היהודי רוצה שיכבה, אין מתירין לו לומר לכבות, אך מותר לומר לו, תעשה כפי חפצך.

מותר לרמוז לנכרי, גם בלשון ציווי, שיעשה דבר אפילו אם יש בעשייתו משום איסור תורה, כדי למנוע הפסד גדול ברכוש, והטעם בידוע שאדם בהול על ממונו, וחששו רבותינו שאם לא יתירו לו זאת, שמא יבוא לעשות בעצמו להצלת רכושו, דבר שאסור מן התורה.

ולכן מותר לקרוא את הנכרי בשעת הדליקה ולומר לו "כל המכבה אינו מפסיד", או במקום שיש בו כבאים נכרים "כל הקורא את מכבי האש יבוא

כיון דלא אמר לו דיהיה שלוחו ונ"מ מהני שני תרוצים מ"ש בס"ע' בשם בעה"ת וע"ש. ב"ש שם כז ועיין ב"מ ואבנ"מ מה שחילקו שם

⁵⁷ ב"ש שם כט

⁵⁸ שו"ע ונו"כ או"ח שלד ז

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

על שכרו", כלומר על ידי רמז ולא באמירה ישירה, ומותר לומר כן גם אם אין כל סכנה לנפש.

אך כאמור אסור לומר לו לנכרי באמירה ישירה לכבות את הדליקה, אם ברור שאין שום סכנה לנפש אדם, וגם אין חשש להיזק בגופם של רבים, אלא רק הפסד רכוש, ואף אסור לזרז את הנכרי שבא מעצמו לכבות, למחר בעבודת כיבוי הדליקה.

ומכל מקום, אם פרצה דליקה בבית של נכרי מכיון שמותר לומר לנכרי לעשות אפילו איסור תורה, אם החפץ שבו תיעשה המלאכה הוא של הנכרי, והנכרי עושה את המלאכה לצורך עצמו, מותר ליהודי לזרז את בעל הבית או נכרי אחר לכבות, גם אם כוונתו בזה שהדליקה לא תעבור לביתו שלו ותגרם לו שם נזק לרכושו.

במקום ששיך דרכי שלום, מותר לומר לנכרי אמירה ישירה לכבות את הדליקה בבית היהודי.

בשעת דליקה בשבת מותר לומר לנכרי להציל את כל המטלטלים מבית שיש חשש שהדליקה תתפשט אליו, כולל חפצי מוקצה, גם דרך מקום שאין בו עירוב, אם אין זה רשות הרבים גמורה,

אמנם לבעל הבית אין לומר לנכרי להציל מביתו שבו הדליקה יותר ממזון ג' סעודות או בגדים שצריך לשבת

ז. המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל הולך אצל חנוני הרגיל אצלו ואומר ... נותן לו ובא ונוטל מזה

ראובן⁵⁹ שאסר נכסיו על שמעון ואין לו לשמעון מה יאכל, יכול ראובן לומר לחנוני, שמעון מודר הנאה ממני ואיני יודע מה אעשה לו, והחנוני יכול ליתן לו, וחוזר ונוטל מראובן אם ירצה ליתן לו, שלא הוי ראובן אלא כפורע חובו שמותר המדיר לפרוע חובו של המודר, אבל אינו חייב לפרוע בשביל מה שאמר לו כן, שאם יהיה עליו כחוב כן הרי זה החנוני בשלוחו והיה שמעון אסור בו. ולא דוקא שאין לשמעון מה יאכל, אלא אפילו יש לו הרבה לאכול דינא הכי הוא.

ח. ביתו לבנות ... הולך אצל פועליו הרגילין אצלו ואומר להן ... הן עושין עמו ובאין ונוטלים שכרן מזה

⁵⁹ שו"ע ונו"כ י"ד רכא ח

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

וכן⁶⁰ הדין אם היה לשמעון בית לבנות או גדר לגדור ושדה לקצור, יכול לומר לפועלים שמעון מודר הנאה ממני ואיני יודע מה אעשה לו, והם עושים עמו וחוזרים ונוטלים שכרם מראובן אם ירצה לפרעם.

וכן מותר לומר כל הזן לפלוני או עושה עמו אינו מפסיד⁶¹. אבל אסור לומר כל השומע קולי יזון לפלוני, דכיון שהוא לשון צווי הוי בשלוחו ואסור. וכן אסור לומר לחבירו בלשון יחיד אם תזון לפלוני לא תפסיד, דכיון שאומר כן ליחיד נראה יותר בשלוחו, דדווקא כשאומר כל הזן לרבים⁶² אינו מייחד שום אדם להיות שלוחו לפיכך מותר. וי"א⁶³ שגם אם אומר ליחיד כל הזן וכו' מותר.

ט. היו מהלכין בדרך ואין עמו מה יאכל, נותן לאחר לשום מתנה ... ואם אין שם אחר מניח ... ואומר הרי הזן מופקדין לכל מי שיחפוץ

היו⁶⁴ מהלכין בדרך ואין לו מה יאכל⁶⁵, נותן לאחר⁶⁶ לשם מתנה, והלה מותר בה.

⁶⁰ שו"ע נו"כ שם

⁶¹ וגם אם ס לא סיים לא יפסיד אסור דכיון שהוא שלוחו ודאי לא יפסיד על ידו וחייב לשלם ו"א הרי הוא מהנה חבירו

⁶² לבוש שם

⁶³ שו"ך שם ז מהב"ח ובזה צריך לשלם כל דמי מה שנתן.

⁶⁴ שו"ע נו"כ שם ט

⁶⁵ הכא דוקא משום דאין לו מה יאכל התיירו. שו"ך שם נב והביאו בספר מקור חיים סימן תמ"ח ביאורים סוף ס"ק יא כאלו הוא מוסכם, וזה אינו דהתוספות בכתובות דף ע' [ע"ב ד"ה טפ"י] הוכיחו דאפילו יש לו שרי. וכן משמע ממה שכתב הר"ן בנדרים ריש דף מ"ח [ד"ה והכותב] גבי כותב חלקו לנשיא. וכן משמע בתוספות דבבא בתרא דף קל"ג ע"ב [ד"ה בא]. וכן כתב מהרש"ל בפשיטות בים של שלמה פרק הגזול [בבא קמא פ"ט] סימן ס' דהא דקתני ואין לו מה יאכל, אורחא דמלתא קתני, אבל אפילו יש לו שרי, דהיכן מצינו איסור בזה שנותן לאחר ואין מתנה כלום, הא כבר נסתלק רשות המדיר מיניה מאחר שנתן במתנה לאחר. ומשמע דלא סבירא ליה לאסור משום הערמה. יד אברהם שם.

⁶⁶ וע' מ"ל (פ"ה הי"ד ממלוה) מי שאסר נכסיו לפלוני יכול ליתן ביד הגבאי אף על גב דהגבאי יתן לפלוני כיון דביד הגבאי ליתן לאחר הוי כמו מתנה הר"ן נדרים (ס"ה ע"ב) וע' ת' מהרי"ט (ח"א ס"י)

הלכות הדף היומי

מסכת כתובות

ואם אין עמהם אחר, מניחו על הסלע ואומר הרי הוא מופקר לכל מי שירצה⁶⁷, והלה נוטל ואוכל.

ודווקא באופן זה התירו שנותן לאחר בפתם, אבל במקום שניכר שיש ערמה בדבר כגון שאמר לחבירו הרי הסעודה כולה נתונה לך במתנה, ויבא פלוני שהוא אסור בהנאתי ויאכל עמכם בסעודה, הרי זה אסור, אף על פי שלא התנה ואמר כדי שיבא פלוני ויאכל, אלא ויבא ויאכל, שמשמעו אם תרצה, אפילו הכי אסור, כיון שניכר הדבר שכיון לכך.

ולא עוד אלא אפילו נותן לו סתם וחזר ואמר לו רעונכם שיבא פלוני ויאכל עמכם, אם הוכיח סופו על תחלתו שלא נתן לו אלא על מנת שיבא פלוני ויאכל אסור.

כיצד, כגון שהיתה עליו לעשות סעודה גדולה והוא רוצה שיבא אביו או רבו וכיוצא בהם וידוע שהם מודרים ממנו לאכול מסעודתו, והרי סעודתו מוכחת שלא גמרה להקנותם אלא כדי שיבואו אלו, וכן כל כיוצא בזה אסור.

⁶⁷ אף על גב דמדבריו סופרים אינו הפקר עד שיפקיר בפני ג' כמ"ש בח"מ סימן רע"ג ס"ז הכא כיון דאין לו מה יאכל העמידו על דין תורה ועי"ל דאף מד"ס אינו אלא לענין שיכול לחזור בו המפקיר עכ"ל הב"ח ועי"ל כמ"ש התוספות בס"פ אין בין המודר דוקא במקרקעי אבל במטלטלי אין צריך ג' וע"ש. ש"ך שם נג